

Основні завдання та вектори діяльності бібліотек закладів професійної (професійно-технічної) освіти

Методичні рекомендації

Бібліотека – це фундамент освіти, що забезпечує потреби освітнього процесу в усіх його ланках, надає систематичну, цілеспрямовану допомогу учням, вчителям, виховує бажання розширювати обсяг знань, знайомить із різноманітними джерелами інформації.

Зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві, потребують пошуку інноваційних підходів до формування освітньої політики, переосмислення нового місця та ролі вчителя у освітньому процесі. Важливими стають і завдання з адаптування учнів до методів і способів освітнього процесу в постійно змінюваних умовах його інформаційного наповнення.

Бібліотека закладу професійної (професійно-технічної) освіти, як частина інформаційного простору, теж має долучитись до виконання цих завдань. У сучасному інформаційному світі, масовому доступі до електронних ресурсів бібліотеці доводиться віднаходити свою роль. Бібліотека – єдине доступне джерело інформації для учнів, яке забезпечує їх інформаційними ресурсами; місце соціальних комунікацій, де зустрічаються всі учасники освітнього процесу.

Одним із завдань бібліотеки є формування інформаційної культури учня. Сьогодні обсяг інформації стрімко зростає. Саме тому головним для сучасного учня є вміння орієнтуватися в розмаїтті інформаційних ресурсів, критично їх оцінювати і виокремлювати потрібне.

Сучасні інформаційні технології дозволили здійснити переклад накопиченої інформації в електронну форму та створити принципово нові інформаційні ресурси до яких відносяться електронні бібліотеки.

Освітня діяльність у закладі освіти неможлива без створення інформаційного простору, використання інформаційних ресурсів та комунікацій між учасниками освітнього процесу. Під впливом процесів глобальної інформатизації змінюються мета і завдання закладу освіти, вони стають більше особистісно орієнтованими, спрямованими, зокрема, на формування та розвиток здібностей учнів і вчителів щодо опрацювання освітньої інформації.

Бібліотека поступово трансформується в сучасний інформаційно-методичний центр, який поєднує в собі інформаційну, освітню, розвивальну, культурну, виховну, дозвілльєву функції. Процес трансформації бібліотеки в інформаційний центр може бути поступовим, зважаючи на реальні можливості

закладу і засновника. Тому для початку необхідно окреслити завдання з удосконалення інформаційного простору закладу освіти у стратегії розвитку та поступово втілювати поставлені завдання через участь у проектах, постійну комунікацію та співпрацю із засновником.

Водночас мають змінитись функції бібліотекаря, роль якого в сучасному інформаційному середовищі змінюється (Стратегія розвитку бібліотечної справи на період до 2025 року «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України»).

Зміна пріоритетів у діяльності бібліотек, використання ними досягнень інформаційних, телекомунікаційних, недійних ресурсів призводить до появи нових термінів у бібліотечній теорії та практиці. Бібліотекар має розуміти їх значення і правильно використовувати у професійному мовленні. Зокрема, від бібліотекарів залежить можливість реального підвищення інформаційної культури учнів. Оскільки, як свідчить практика, сучасні підлітки, маючи високий рівень комп'ютерної грамотності, виявляються безпорадними в ситуаціях, коли потрібно знаходити, переробляти чи оцінювати навчальну інформацію. Це вимагає від бібліотекаря постійно консультувати учнів щодо того, як визначати точність, достовірність знайденої інформації.

Можна виділити три основні напрями інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій в діяльність бібліотеки:

- розширення інформаційного простору бібліотеки;

- автоматизація бібліотечних процесів;

- використання ІКТ для підвищення ефективності діяльності бібліотеки.

У свою чергу, ці напрями включають рівні, на основі яких можна систематизувати впровадження інформаційних технологій у діяльність бібліотеки:

- розширення спектра бібліотечних послуг та надання доступу до електронних ресурсів;

- удосконалення форм і методів бібліотечної роботи на основі нової інформаційної техніки і технологій, комп'ютеризації інформаційних і бібліотечних процесів;

- накопичення і організація електронних ресурсів;

- створення власних цифрових ресурсів;

- створення та ведення електронної бібліотеки;

- використання технологій для просування книги та читання;

- формування інформаційної грамотності здобувачів освіти;

- інтеграція бібліотечних продуктів і послуг в інформаційно-освітній простір закладу освіти.

Важливим є підвищення педагогічної майстерності бібліотекаря завдяки участі у тренінгах, семінарах, вебінарах, онлайн-курсах з питань вдосконалення інформаційного простору.

Серед форм і методів роботи бібліотеки, спрямованих на підвищення рівня інформаційної культури учнів, ефективними є бібліотечно-бібліографічні, практичні заняття з використанням традиційних та електронних інформаційних ресурсів, включаючи Інтернет, а також проєктних технологій. Саме у бібліотеці учні повинні мати змогу простежити на практиці зв'язок інформаційної теорії з практикою, відчути проблеми непідготовленого користувача в процесі роботи з інформацією.

Педагогічна діяльність – це практична діяльність щодо навчання (передачі знань), виховання (формування якостей і переконань) та освіти (накопичення, перетворення в органічну єдність знань, навичок, умінь та моральних якостей особистості).

Бібліотечна педагогіка – це особливий міждисциплінарний розділ бібліотекознавства, що формується на основі синтезу з педагогікою. Предметом цієї науки є педагогічні аспекти бібліотечної діяльності, базисом – книжка, читач. Її сутнісними аспектами були й залишаються свобода спілкування бібліотекаря з читачем, постійний моніторинг його інтересів, рекомендації щодо кращих книжок, постійна допомога в пошуку відповідей на різноманітні запитання.

Бібліотека – це педагогічне середовище, де бібліотекар у своїй професійній діяльності виступає як тьютор, що формує навички й уміння самостійної самоосвітньої діяльності учнів, консультант при пошуку джерела інформації, наставник, який навчає критичному осмисленню інформації, організатор індивідуальної та колективної діяльності учнів.

Таким чином, він розвиває, навчає, виховує дітей бібліотечними формами й методами – здійснює педагогічну діяльність. Паралельно в бібліотеці відбувається постійне навчання і підвищення кваліфікації педагогів з питань керівництва читанням, удосконалення особистої самоосвітньої та інформаційної діяльності.

Зміна підходів до навчання та змісту освіти утверджує компетентнісний підхід, вона відмовляється від накопичення учнем знань, відірваних від досвіду. Щоб отримати знання про щось, учень має експериментувати практично або подумки. Розвивати компетентності з опорою на знання у вигляді понять. Без опанування нових знань, не можна уявити учнівського поступу.

Тому компетентний читач добирає текст для читання, відтворює емоції літературних героїв під час інсценізацій, на основі тексту малює і добирає ілюстрації, обирає книжку для читання, пояснює власний вибір.

Міністерством культури та інформаційної політики розроблено Стратегію розвитку читання на 2023-2032 роки «Читання як життєва стратегія» (Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.03.2023 № 190-р), а також Операційний план її реалізації <http://surl.li/gzjcg>

Відтак підходи до промоції читання мають зазнати кардинальних змін. Адже для всебічного й гармонійного розвитку особистості, зокрема, критичного мислення, читання є необхідною умовою.

Важлива роль в реалізації Стратегії покладається на бібліотеки як один із базових елементів суспільного розвитку і таких його складових, як культура, наука і освіта. Виховання активного і компетентного читача передбачає:

здійснення якісної інформаційно-ресурсної підтримки освітнього процесу в умовах очної та віддаленої взаємодії;

діяльність над розширенням читацького середовища; сформованість читацьких інтересів і задоволеність потреб користувача;

розвиток читацького україномовного середовища (Стратегія популяризації української мови до 2030 року «Сильна мова – успішна держава» Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 липня 2019 р. № 596-р.)

Важливо зосередити увагу на активних формах популяризації українських книжок – сприяють пізнавальні літературні заходи:

ознайомлення з різними жанрами книг, різні види читання, декламування віршів, текстів;

використання різноманітних форм роботи: індивідуальні бесіди про прочитані книги, залучення до групової форми через участь в обговоренні книг, голосні читання, конкурси віршів і малюнків, пізнавальні ігри, огляди книг, розповіді;

організація заходів, спрямованих на виховання культури, соціальної самосвідомості та сприяння емоційному розвитку учнів, дозвілля для них, які потребують емоційного розвантаження (підтримка в умовах війни; підвищення психостійкості (бібліотерапія, віршотерапія, арттерапія тощо);

ребрендинг – нове обличчя книгозбірні. Бібліотека працює над створенням комфортного читацького середовища, привабливого простору для спілкування, навчання, відпочинку читачів (куточок для відпочинку, фотозона, інформаційний стенд, абонемент, читальний зал, книгозбірня);

процес «діджиталізації» чи оцифрування у бібліотеках веде за собою зміни у традиційному бібліотечному обслуговуванні та передбачає перехід від паперової документації до прямих, прозорих онлайн-процедур, які мінімізують час безпосередньої участі користувача та контакт з надавачем послуг.

Соціокультурна діяльність бібліотеки передбачає популяризацію книжки та читання через анонси, пресрелізи подій та заходів, розміщених на

вебсторінці закладу освіти чи бібліотеки, у соціальних мережах, організацію змістовного дозвілля учнів, формування мотивації до саморозвитку, самореалізації і творчості.

Також бібліотеки, як соціокультурні центри, свою місію зреалізують через діяльність, спрямовану на задоволення інформаційних і культурних потреб учнів, педагогів, що сприяє інтелектуальному, естетичному й духовному розвитку користувачів, поширенню знань за допомогою організації культурно-масових заходів: книжкових виставок, диспутів, конференцій, семінарів, професійних і творчих зустрічей тощо. Здійснюючи соціокультурну діяльність, бібліотеки приділяють значну увагу формуванню та утвердженню національної свідомості, вихованню у користувачів почуття патріотизму та гідності.

Виховний процес є невід'ємною складовою всього освітнього процесу, а плекання української ідентичності є одним із пріоритетних завдань сучасної школи. Серед виховних напрямів сьогодні найбільш актуальними виступають громадянсько-патріотичне, духовно-моральне, військово-патріотичне та екологічне виховання як основні складові національно-патріотичного виховання, що відповідають нагальним вимогам і викликам сучасності (наказ МОН від 06.06.2022 № 527 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641»).

Міністерство освіти і науки України визначило пріоритетні напрями виховання у 2023-2024 навчальному році (лист МОН України від 24.08.2023 № 1/12702-23 «Щодо організації виховного процесу в закладах освіти у 2023-2024 н. р.»).

Серед пріоритетних напрямів:

1. Національно-патріотичне виховання – пріоритетний напрям в національній системі освіти: утвердження української національної та громадянської ідентичності (формування активної громадянської позиції, духовних цінностей українського народу, національної самобутності; патріотизму; поваги до державних символів, мови, національних цінностей; формування традицій вшанування пам'яті загиблих (померлих) ветеранів війни; формування готовності громадян до виконання конституційного обов'язку щодо захисту незалежності та територіальної цілісності України).

2. Виховання здорового способу життя.

3. Подолання негативних явищ (булінг, домашнє насильство, кримінальні правопорушення).

4. Запобігання та профілактика кримінальних правопорушень (лист МОН України від 13.05.2022 № 1/5119-22 «Про здійснення превентивних заходів серед дітей та молоді в умовах воєнного стану в Україні»).

5. Відзначення пам'ятних та ювілейних дат.

Бібліотеки закладів освіти намагаються використовувати у своїй діяльності такі методи й форми роботи, що характеризуються актуальністю змісту, творчим підходом, оригінальними назвами. Зокрема, здебільшого використовуються інформаційно-масові форми роботи. Їх особливістю є максимальне охоплення учасників освітнього процесу.

Проводячи захоплюючі, емоційні, зорієнтовані на особистість масові заходи, бібліотеки задовольняють потреби молоді в освіті та самоосвіті, професійному вдосконаленні, розширенні світогляду, духовному, естетичному розвитку.

Досвід проведення масових заходів бібліотекарями підтверджує, що їх ефективність залежить від активності читачів. Рекомендовано приділяти особливу увагу інноваційним, оригінальним, близьким учнівській молоді формам роботи, що спрямовані на глибоке й різнобічне розкриття тієї чи іншої теми тому що їм притаманні новизна в назві, наявність елементів театралізації у викладі інформації, ігрові моменти, своєрідна атрибутика, що передає специфіку запропонованої форми, активна участь читачів у проведенні заходу. Форми роботи мають бути розраховані на певну вікову категорію учнів, об'єднаних спільними читацькими інтересами та психологічними особливостями.

Для учнів можуть проводитися читацькі конференції, уроки мужності, вахти пам'яті, благодійні акції та ярмарки, конкурси, квести, зустрічі з письменниками, реальні та віртуальні екскурсії.

Заходи національно-патріотичного спрямування мають сприяти створенню позитивного емоційного настрою учасників, бути захоплюючими. Це залежить насамперед від форми подання матеріалу та активності учасників. Не останню роль відіграє і принцип наочності. Дуже важливо використовувати не тільки живу мову, емоційну розповідь, а й ілюстративний матеріал, музику, відеоматеріали, що впливають на формування патріотичних почуттів.

У своїй роботі бібліотекар зосереджується і на бібліографічному інформуванні, що є важливим засобом освітнього та національно-патріотичного виховання в бібліотеці, споживачами якої є вчителі, керівники гуртків, здобувачі освіти. Адже до виховання засобами книжки належать рідна мова і література, українська історія, національна культурно-духовна спадщина.

Бібліографічне інформування педагогів є пріоритетом у діяльності бібліотеки. Бібліотекар має систематично інформувати педагогів про нові документи в галузі освіти, матеріали з викладання предметів, методики сучасного уроку, нові підручники. До форм бібліографічної роботи відносять

години інформації, інформаційні перерви, огляди-презентації, прем'єри книжки.

Ці форми і методи роботи сприяють об'єднанню зусиль педагогічних колективів і бібліотек щодо розвитку патріотизму підростаючої особистості, пробудженню в учнів глибокого інтересу до історії України та рідного краю.

Бібліотека забезпечує учасників освітнього процесу книгами та іншими інформаційними ресурсами, художніми й документальними, друкованими й електронними – ці матеріали покликані доповнювати й розширювати інформацію, що міститься у підручниках, навчальних посібниках і методичних розробках.

Саме тому якісне формування фонду бібліотеки істотно впливає на ефективну діяльність бібліотеки і є запорукою високого забезпечення інформаційних потреб користувачів.

Фонд бібліотеки складається з основного фонду та фонду підручників. Основний фонд має універсальний характер. Його зміст відповідає змісту освітнього процесу та містить документи, необхідні для професійної підготовки, викладання базових основ наук, спецкурсів, проведення факультативних занять та позакласної роботи, зокрема.

Повнота фонду залежить від типу закладу освіти, до складу якого входить бібліотека, мети і завдань бібліотеки, контингенту користувачів та їхніх запитів.

Процес моделювання та вивчення фонду визначається у три етапи:

збирання та опрацювання інформації про склад, рух і використання фонду;

аналіз стану фонду і можливість його поліпшення шляхом використання конкретних пропозицій щодо його оптимізації;

прийняття рішень щодо подальшого комплектування фонду.

Аналіз фонду – це систематична планомірна робота, яка дає можливість з'ясувати обсяг фонду, темпи його розвитку, глибину, різноманітність тематики, а також потребу в заходах щодо збереження та консервації, списання, виявлення дублетності документів тощо.

Одним із напрямів роботи з бібліотечним фондом є очищення його від морально застарілої, непрофільної, зношеної, дублетної літератури та якісне оновлення фонду документами підвищеного попиту. Менший за обсягом фонд використовують активніше, показники його ефективності значно вищі. Систематична перевірка книжкових фондів та видалення з них непотрібних документів є умовою поліпшення його якісного складу.

Сьогодні, коли відбувається повномасштабна військова агресія проти України, що супроводжується численними злочинами проти людяності з боку

російського військово-політичного керівництва, важливого значення набуває звільнення від ідеологічної спадщини російської федерації та припинення возвеличування російської культури в українському просторі.

Відповідно до статті 281 Закону України «Про видавничу справу» слід припинити поповнення бібліотечних фондів виданнями, що мають походження або виготовлені та/або ввезені з території держави-агресора, тимчасово окупованої території України.

Книга – це зброя, ідеологічна, ментальна, а бібліотека – це арсенал. Наші бібліотечні фонди є невід'ємною складовою інформаційних ресурсів. Вони завжди потребували особливої уваги, а також розвитку та постійного оновлення. Особливо гостро постає це питання у наш військовий час, коли застосовуються вимушені обмеження.

Приємні зміни! Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку виконання повноважень Державною казначейською службою в особливому режимі в умовах воєнного стану» від 09.06.2021 № 590 із змінами, внесеними згідно з Постановою № 523 від 19.05.2023, дозволяє придбання книг та періодичних видань.

Ми з вами свідомі того, що якість бібліотечних фондів – це загальнодержавний інтерес, майбутнє нашої науки, культури, освіти. У кінцевому підсумку, це – майбутнє нашої країни.

Шановні бібліотекарі, пам'ятайте, що життя не стоїть на місці. Те, що сьогодні є інновацією, завтра вже стане практикою, або взагалі, – «вчорашнім днем». Щоб іти в ногу з часом, його треба випереджати!

Постійно слідкуйте за новинками бібліотечної практики! Вивчайте бібліотечні Інтернетресурси, не бійтеся запозичувати досвід колег, будьте творчими, бо Ви найкраще знаєте, що потрібно Вашій бібліотеці та Вашим користувачам!

Пропонуємо ознайомитись з матеріалами «Онлайн ресурси для самоосвіти фахівців освітянських бібліотек» Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського НАПН України

https://docs.google.com/presentation/d/e/2PACX-1vR2jFxsqdSHTaax8WdJ_yB0LOkKrNEpp7kQULUVOzYepPOjjV6EtjoR4vDHq-Zj85VFRL6EKkynxVM4/pub?start=true&loop=false&delayms=3000&slide=id.p1